

MUSEUMSAVISEN

Nr. 57
februar 2014
34. årgang

MUSEUMSFORENINGEN SØNDERSKOV

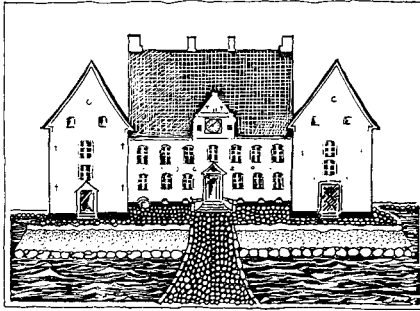
Jubilæernes år

Vejens største hus

Bog om Skelhøj

Nye udgravninger
ved Holsted Åmark

Museet på Sønderkov

Sønderkovgårdvej 2, 6650 Brørup

Tlf. 75 38 38 66 - Fax 75 38 38 65

E-mail: post@sonderskov.dk

www.sonderskov.dk

Museets åbningstider:

Tirsdag-søndag kl. 11-16.

Mandag lukket.

Kontoret er åbent hverdage 9.00-16.00.

Efter forudgående aftale med museets kontor er der også adgang for skoleklasser udenfor normal åbningstid.

Der er endvidere mulighed for at aftale gruppebesøg med introduktion og/eller omvisning, også udenfor normal åbningstid.

Museets faste medarbejdere:

Museumsleder: Bo Ejstrud

Museumsinspektør nyere tid: Peter Munch Jensen

Museumsinspektør nyere tid: Linda Klitmøller

Museumsinspektør arkæologi: Scott Robert Dollar

Museumsinspektør arkæologi: Anita Terp

Museumsinspektør arkæologi: Martin Egelund Poulsen

Museumsinspektør arkæologi: Lars Grundvad

Museumsinspektør arkæologi: Janne Krøtel

Bogholder: Ellen Marie Viuff

Museumsvært: Hanne Petersen

Museumsassistent: Joan Lindberg

Rengøringsassistent: Lis Johansen

Naturvejleder: Sam Bøgesgaard Sørensen

Pedelmedhjælper: Ole Møller

Holsted - Brørup - Vejen Egnens Museumsforening blev stiftet den 6. februar 1979 med det formål at oprette og drive et kulturhistorisk egnsmuseum. Med virkning fra 2007 er museumsforeningens navn i kraft af kommunalreformen ændret til "Museumsforeningen Sønderkov". Museet og Museumsforeningen har samme bestyrelse.

Formand: Inger Bråsch Gram, Villumsvej 4, 6683 Føvling, tlf. 75 39 82 59;

Medlemmer af forretningsudvalget: Bodil Baagø, Maltbæk; Eva Bræmer-Jensen, Sdr. Stenderup. Øvrige medlemmer: Ann Møller Gram, Rødding, Gunnar Krog, Brørup, Niels Rasmussen, Brørup og Lennart Madsen, Haderslev.

Udpeget af Vejen Kommune: Henny Schøler, Rødding og Mikael Bramm, Brørup

Kontingent 2013: 125,- kr. for enkeltmedlemmer og 175,- kr. for par.

Kontingentet omfatter partoutkort for årets besøg, ligesom foreningens medlemmer modtager Museumsavisen og meddelelser om aktiviteter.

Redigering og layout: Peter Munch Jensen

Jubilæernes år

Det bliver et travlt år på Sønderskov. Der er planlagt et omfattende og ambitiøst program, med hele fem udstillingsåbninger. Desuden er 2014 et år med mange historiske jubilæer, som vi gerne vil deltage i markeringen af. Endelig arbejder vi på at udvikle vores generelle formidling. Vi har fået et godt samarbejde med Vejen Kommunes biblioteker, som skal udmunde i flere aktiviteter for børn. Og endelig vil vi videreudvikle Renæssancefestivalen til en hel Historiefestival, som vi ser meget frem til at afprøve.

Jubilæerne

Det er 200 år siden, at folkeskolen blev oprettet. Skolen har været og er helt afgørende for landets politiske og kulturelle udvikling de seneste 200 år. Derfor fejrer Museet jubilæet med en foredragsrække, hvor nogle af landets bedste skoleforskere præsenterer deres resultater. Vi har valgt at holde disse foredrag ude på tre af kommunens skoler, sådan at vi er repræsenteret i alle dele af vores kommune.

Med støtte fra Folketinget markeres tabet af Norge i 1814 med et foredrag. Det er støttet af Folketinget i et samarbejde med det norske Storting.

Ingen kan vist undgå at bemærke, at det er 150 året for nederlaget ved Dybbøl. Det er indlysende, at det har haft stor betydning for vores egn, på begge sider af Kongegrænsen. Især søndena skal vi også huske 100 året for første verdenskrigs udbrud. Indkaldelserne til den tyske hær fik stor betydning for mange danske hjem. Vi markerer

jubilæerne ved at lave en udstilling om Foldingbro, som blev et vigtigt grænsested mellem Danmark og Tyskland. Det kan man stadig se på byen, og derfor bliver udstillingen suppleret med en byvandring. I efteråret vil vi desuden arrangere en bustur med en særlig rundvisning på Dybbøl.

Vi håber naturligvis på, at mange vil deltage i disse arrangementer.

Udstillingerne

Vi har nu taget hul på den udskiftning af alle udstillinger, som skal gøre, at museet forandrer sig konstant. I januar har vi givet arkæologiudstillingen i Thomas Juels Stue et tiltrængt løft. Her står der nu en udstilling om gravfund i Vejen Kommune, og om hvad grave kan fortælle os om fortidens liv på vores egn. Vi er glade for resultatet, og håber at mange kommer forbi for at se den.

Til august gælder det så havestuen, hvor der kommer en ny udstilling om historiske haver, og hvor vores enestående barokke havekrukker vil blive fremhævet mere, samtidig med, at der skabes plads for andre fortællinger om haven.

Sammen med den løbende udskiftning af de permanente udstillinger vil vi også have mindre særudstillinger. I år går vi sammen med Vesthimmerlands Museum og Greve Museum om en sommerudstilling med titlen Trådkunst. Her vil vi tage historisk udgangspunkt i den store samling af prøver og viden, som vi har fra Højskolernes Håndarbejde, og kombinere den med moderne tekstilhåndværk.

Som nævnt ovenfor bruger vi Folding-

bro som udgangspunkt for en udstilling om 1864 og 1914. Denne udstilling vil åbne i april. I forbindelse med julearrangementet vil vi naturligvis igen lave en særudstilling i riddersalen, denne gang om jul i Vikingetiden.

Samlingerne

Det bliver også travlt på andre og mindre synlige områder. Kravene til museumsdrift er blevet skærpet over de seneste ti år, og vi er i gang med en omkalfatring af det danske museumsvesen, som svarer til den der skete med indførelsen af den første museumslov fra 1958. Det var dengang, der kom krav om, at museer skal have faguddannet personale ansat. I dag er der kommet betydeligt flere krav.

Et område er vores registrering og magasinering af data. Man kan ikke se det til dagligt, men et af museets fornemste opgaver er at indsamle, registrere og opbevare genstande. Museet er samfundets hukommelse, og dette er en vigtig opgave, for det er her vi kan sikre, at der er noget tilbage, også om 100 eller 500 år. Vores arkiv og vore magasiner er grundpiller i museets arbejde for fremtiden. Desværre må vi erkende, at det er en opgave, hvor Museet på Sønderskov ikke er på det niveau, hvor vi gerne vil være. Der er mange genstande, som skal registreres bedre, pakkes og mærkes efter tidssvarende foreskrifter, dokumenteres og gøres bedre tilgængeligt.

Dette er en stor opgave. Vi søger derfor et antal frivillige, som vil hjælpe os med at tage denne udfordring op. Alle genstande skal fotograferes, og derfor skal vi bruge 1-2 fotografer. Alle genstande skal mærkes, og det betyder, at vi har brug for en gruppe på 4-8 frivillige, som kan skrive numre på genstandene, eller sy mærker i vores store tekstilsamling.

Endelig skal det hele pakkes forsvarligt, så vi kan opbevare det sikkert for fremtiden.

Med en stor samling, kan dette arbejde let blive overvældende for de, trods alt, få fastansatte, vi har til at lave opgaven. Vi håber derfor, at vi kan samle et eller to hold af frivillige, som kan hjælpe med de praktiske opgaver. Hvis vi, og vores efterfølgere om mange år, skal kunne finde rundt i samlingen i årene fremover, kræver det, at man kan arbejde ret disciplineret; det vil sige efter en fast standard, som vi alle følger. Men vi vil blive glade for al den hjælp, vi kan modtage. Kan man afse nogle eftermiddage over det næste år, så vil det bringe os langt frem i en nødvendig og vigtig opgave. Man kan tilmelde sig hos Hanne Petersen eller Joan Lindberg på museet.

Historiefestival

Vi får ikke mindre brug for vore dygtige frivillige, når årets Historiefestival løber af stablen i slutningen af august. Her vil vi prøve at videreudvikle på formatet fra Renæssancefestivalen. Det kunne være interessant at inddrage vore store haveanlæg noget mere i arrangementet, så vi får plads til flere aktiviteter. Det kunne også være interessant at arbejde mere med at fortælle historien på en aktiverende måde: Ikke bare vise fortiden frem, men lade vore besøgende deltage i den.

Et lille eksempel: Sidste års renæssancefestival havde armbrøstskydning for børn. Da vi efterfølgende gjorde kasserne op, kunne vi se, at der var solgt lige så mange billetter til denne aktivitet, som der var solgt børnebilletter til hele arrangementet. Det betyder, at i gennemsnit havde hvert eneste barn prøvet denne aktivitet i løbet af renæs-

sancefestivalen. Det er en succes, uanset hvordan man måler, og den måde at formidle historien på vil vi gerne udvikle videre, også for voksne.

Vi er sandt at sige endnu ikke færdige med at udvikle alle ideerne til Historiefestivalen. Men vi brænder for historien her på Sønderskov; vi synes den er vigtig, og vi vil gerne gøre den til en fest, som mange har lyst til at deltage i. Vi håber derfor igen at kunne trække på de mange gode kræfter, der har hjulpet os hidtil. Gerne sammen med nye.

De frivillige på Sønderskov

Med afsnittene ovenfor bliver det også klart, hvor meget vi har brug for frivillige på Museet på Sønderskov. Frivillige er en væsentlig del af livet her hos os. Med den forårsagtige vinter, vi har haft i år, er det vanskeligt ikke at begynde at glæde

sig til, at havefolk og hovbønder snart begynder arbejdet igen. Kustoderne og omviserne er allerede godt i gang med det nye år, og biavlerne kommer også snart til. Julearrangementet sidste år var på alle måder en stor succes, ikke blot fordi der kom mange gæster, men også fordi det viser noget om det engagement og den gode stemning, som løfter dette sted op til at være noget ganske særligt. Det er et privilegium at få lov at være med til; et samarbejde til fælles bedste og gensidig glæde, og jeg håber, at alle deler denne fornemmelse.

Det bliver et travlt år på Sønderskov. Men sådan skal det også være. Vi ser frem til et godt år.

*Bo Ejstrud
Museumsleder*

KONTAKTANNONCE

Spændende egnsmuseum på en fantastisk dejlig herregård i de skønneste omgivelser ved Brørup søger en god ven og hjælper en gang om måneden i tidsrummet kl. 11-16 i weekender og på helligdage, hvor det faste personale ikke holder mig med selskab.

Jeg vil gerne have dit besøg og din assistance, da der ofte kommer en del nysgerrige mennesker for at se på mig. Du vil ikke være alene, da jeg altid har besøg af en anden hjælper, så I vil være to på hver vagt.

Skal vi ses engang imellem? Så kontakt museumsvært Hanne Petersen på

billetmærket: Frivillig kustode via mail: hp@sonderskov.dk eller tlf. 7538 3866.

*Museet på Sønderskov
Sønderskovgårdvej 2, 6650 Brørup.*

Figur 1. Den enorme, velbevarede halbygning fra Dalhus ses her markeret med spande og flag. De tagbærende stolpehuller er vist med spande og væggene med flag. De to spande midt i huset viser en skillevæg. Foto: Museet på Sønderkov.

Vejen's største hus

I 1998 berettede daværende museumsleder, Svend Aage Knudsen, at man havde fundet og udgravet en stormandsgård fra vikingetidens begyndelse på Holsted Overmark. Huset var af en særlig type med buede vægge, og det var hele 43 m langt. Holstedhuset var meget velbevaret, og det var længe én blandt mange interesser for S.A. Knudsen.¹

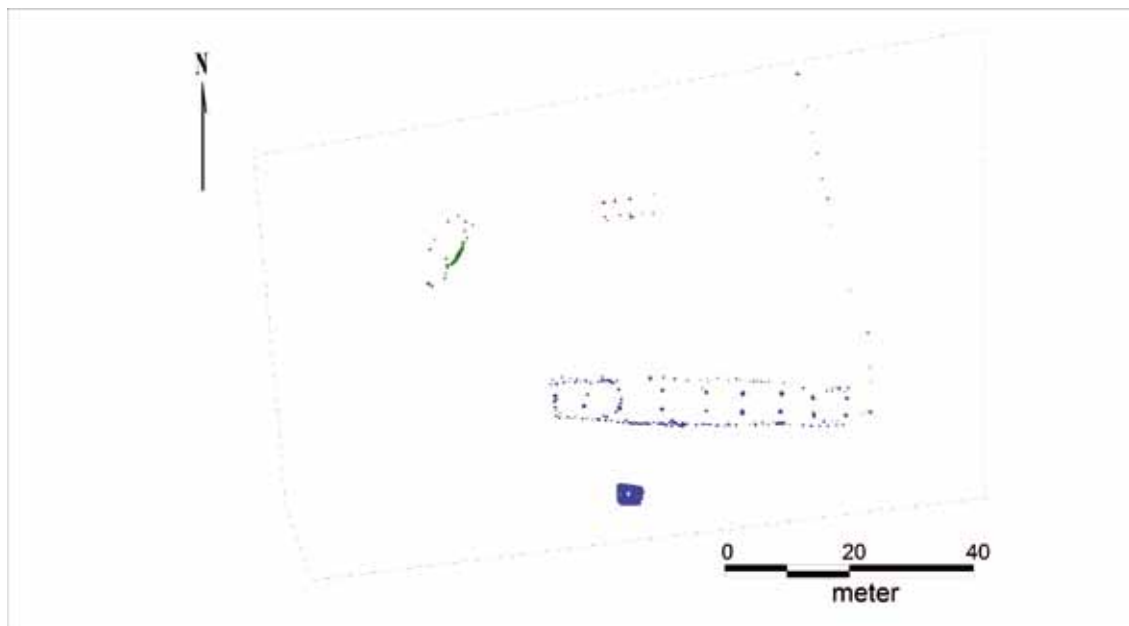
Med dette hus i tankerne må der nu være fundet endnu et stormandshus – endda tilhørende en markant rigere slægt end Holstedslægten, hvis man kun

skal tolke ud fra husets længde.

I 2007 var Museets arkæologer på en mindre udgravning ved Dalhus mellem Askov og Vejen. Årsagen var, at der skulle anlægges et nyt atletikstadion. Den arkæologiske forundersøgelse, som blev udført i bidende januarkulde af Ejvind Hertz, havde vist massive mængder stolpehuller og affaldsgruber, og det blev på det tidspunkt vurderet, at dateringen måtte ligge omkring slutningen af jernalderen (500-750 e.Kr.).

Overraskelsen var derfor stor, da udgravningens først fundne hus viste

¹ Knudsen, 1998. s.16-19.

Figur 2. Den 51 m lange hal ses her sammen med de tilstødende ladebygninger. Hver farvekode viser ét hus. Den store, farvefyldte firkant nederst er det såkaldte grubehus. I dette blev udgravningens flotteste genstand fundet. Grafik: Museet på Sønderkov.

sig at være fra jernalderens sidste år eller måske endda fra vikingetiden – og dermed næsten samtidigt med huset fra Holsted. Det nye hus viste sig imidlertid at være særdeles langt og dertil temmelig bredt. 51 m målte huset fra øst-til vestgavl. På husets bredeste punkt var afstanden fra væg til væg 7,6 m, og i alt var der ca. 370 m² under tag! Der havde været tale om en enorm, tømmerkrævende bygning. Typemæssigt var Holsted-huset og Dalhus-hallen ens. De have begge buede vægge, og husenes tag blev båret af to stolperækker, som stod parvist placerede ned gennem huset. De tagbærende stolper og væggene dannede et treskibet rum, ganske som det kendes fra de større kirker, hvor stensøjler støtter konstruktionen.

Som skrevet, havde huset ved Dalhus buede vægge. Dette var et arkitektonisk træk, som blev udviklet for at gøre væggenes bæreevne større. Herved

behøvede man ikke nær så mange tagbærende stolper i husets rum, og rummene blev lettere at anvende. Tendensen til brugen af buede vægge opstod flere hundrede år før, Dalhus-hallen blev rejst, men det var først i slutningen af vikingetiden, længe efter det her behandlede hus var brændt ned, at udviklingen var fuldent, og de tagbærende stolper næsten var fjernet fra husets boligrum.

Om rummenes anvendelse kunne der desværre kun berettes en smule. Eksempelvis kunne det siges med sikkerhed, at der var blevet vævet på opstadvæv. Dette sås i form af en væbevægt, som blev fundet i en af de meget dybe tagbærende stolpehuller. Dertil blev der fundet rester af et ildsted lige vest for husets midte. Ildstedet havde fungeret både som lyskilde og i forbindelse med madlavning, men der blev desværre ikke fundet interessante genstandsfund deri.

Figur 3. Grubehuset blev tømt for opfyld. Derunder kunne der ses et lille område med megen aske og trækul (foran landmålestokken). Deri blev den arabiske sølv mønt fundet. Flagene viser pælehuller, hvori der havde været rammet tynde pæle. Foto: Museet på Sønderkov.

Tilstødende huset blev der fundet to små ladebygninger mod nord, som dog ikke var særlig spændende. Interessant var derimod en lille nedgravet hytte, som blev fundet syd for hallen

Den nedgravede hytte var et såkaldt grubehus. Det er typisk for disse huse, at gulvet var gravet ned i undergrunden. Taget var hér båret af to stolper, som var sat ved gavlene. Væggene havde bestået af fletværk, som sandsynligvis havde været lerklinede. Det mest interessante var dog, at der på gulvet blev udgravet et lille, rundt ildsted og dér, iblandt aske og trækul, blev der fundet en sølv mønt fra de arabiske lande. Mønten var meget slidt, og det kunne deraf ses, at den

havde været brugt længe, inden den via handelsruterne var endt i Vejen.

Normalt betragtes disse små huse, som værkstedshytter. Nye studier fra Århusegnen har vist, at man havde farvet tekstil i hytterne dér. Også huset hér berettede om produktionen af tekstil. Således blev der fundet tenvægte, som tydede på garnspinderi. Det er meget interessant at se spor efter tekstilproduktion både i det meget store langhus og i det markant mindre grubehus.

Vi ved naturligvis ikke, hvilken familie, der levede i det meget store hus. Men om muligt, er der her flere indikatorer for, at der hér var tale om en slægt af en vis betydning, end der var i Holsted.

Husets størrelse er naturligvis en faktor, men også husets placering er meget interessant og måske mere sigende. Huset var placeret på et større plateau, som lå ganske nær vikingetidens jyske hovedfærdselsåre, Hærvejen. I fugleflugt er der kun små 2 km til vejforløbet, som senest ved midten af vikingetiden fremstod i den form, vi kender den i dag. Hærvejen krydser Kongeåen ved Skodborghus lige syd for Vejen og bevæger sig vest om byen. Denne hovedfærdselsåre, der forbandt Jylland med de nordtyske markeder, førte overskud og aktivitet til Vejenområdet, såvel som til regionerne langs hele dens udstrækning op til Viborg. Denne velstand havde også præget Dalhusbeboernes hverdag.

Vejforløbets betydning allerede i vikingetiden ses eksempelvis i form af de mange runesten, som endnu kan ses i landskabet - eksempelvis stenene ved Læborg og Bække kirke, Malt runestenen og ikke mindst ved det meget interessante gravmonument, der findes ved Klebæk Høje nær Bække. Skibssætningen på Bække Mark er særligt interessant for regionen, da det bærer visse lighedstræk med Jelling - om end i væsentlig mindre skala. Således ses der i Jelling også en skibssætning placeret i forbindelse med to gravhøje samt runer ristede i sten. Muligvis kan alle runestenenene i Vejen kommune, på nær Malt-runestenen, endda knyttes til Jelling-slægten. Eksempelvis beretter stenen ved Bække kirke, at "Ravnunge-Tue og Fundin og Gnyple, de tre gjorde Thyras høj" mens runerne på stenen ved Læborg kirke fortæller at "Ravnunge-Tue huggede disse runer efter Thyra, sin Dronning". Thyra var måske den Thyra, som også nævnes på den lille runesten ved Jelling kirke.

Det her beskrevne hus er endnu i

2013 det størst fundne fra vikingetiden i Vejen Kommune, og er faktisk blandt de største i hele Danmark. Det kunne være meget interessant at undersøge de tilstødende arealer mod syd. Derved kunne vi måske se, om der var tale om en lille landsby, som var en del af det tidligste Vejen, eller om der var tale om ensomt beliggende stormandsgård, som lukkede på handlen på Hærvejen - en handel som bragte arabisk sølv til Vejens største hus.

*Museumsinspektør
Lars Grundvad*

Litteratur:

Knudsen, S.A: "Herregård fra vikingetidens Holsted. Museumsavisen nr. 32. September 1998, 19. årgang. Brørup 1998.

Møller, N: Arabisk sølv i Vejen. Museumsavisen nr. 50. Juli 2010, 30. årgang. Brørup 2010.

Bog om Skelhøj udkommet

Så er den videnskabelige afhandling om gravmonumentet Skelhøj ved Tobøl publiceret, eller rettere sagt er første del i en bogserie om Skelhøj og bronzealderens gravhøje udkommet. Titelen er: "Skelhøj and the Bronze Age Barrows of Southern Scandinavia Vol. 1. The Bronze Age barrow tradition and the excavation of Skelhøj". Bogen på 360 sider er skrevet på engelsk og rummer et rigt illustrationsmateriale. Den er redigeret af arkæologerne Mads Kähler Holst og Marianne Rasmussen, og forfatterstaben repræsenteres af 11 forskere fra forskellige faggrene - med udgravningslederen af Skelhøjundersøgelsen Mads Kähler Holst som hovedforfatter. Udgiveren er Jysk Arkæologisk Selskab.

Udgravningen af Skelhøj har blandt andet givet ny viden om gravhøjbyggeriet i bronzealderen. Det har længe været kendt, at højene i ældre bronzealder var konstrueret af græstørv, men hvordan, byggeriet nøjagtigt foregik, har været ukendt, før Skelhøjundersøgelsen blev gennemført for ti år siden. Her

blev det konstateret, at monumentet var opbygget efter en meget velstruktureret og gennemtænkt plan, der var gennemsyret af religiøs symbolik. Tørvene, eller byggeklodserne, blev afskrælet forskellige steder i det omgivende landskab. De blev placeret med vækstsiden nedad i otte lige store sektioner, der hver repræsenterede et arbejdshold. Grænserne imellem de lagkagesnitformede sektioner dannede et otte-eget hjul. Højen blev under arbejdsprocessen udvidet i koncentriske cirkler, indtil monumentet nåede sin fulde størrelse på omtrent 7 m i højden og 30 m i omkreds. Dette og meget mere kan man studere nærmere i bogen, som ligeledes skeler ud til gravhøjsmaterialet fra ældre bronzealder i resten af Sydskandinavien. Fokus i dette første bind i serien om Skelhøj og samfundet i ældre bronzealder er selve gravhøjbyggeriet og dets kompleksitet.

*Museumsinspektør
Martin Egelund Poulsen*

Figur 1. Lokalitetens placering på 4-cm kort. Det undersøgte areal er markeret med rødt. Grafik: Janne Krøtel

Nye udgravninger ved Holsted Åmark Jernalderlandsbyen ved Holsted Å

Henover sommeren og efteråret 2012 foretog museets arkæologer en særdeles spændende udgravning af et omkring 1,1 ha stort areal ved Holsted Renseanlæg på sydsiden af Holsted Å. Undersøgelsen påviste spor efter bebyggelse fra ældre middelalder (1050 - 1250 e. Kr.), to grave fra bondestenalderen (2350 - 1700 f. Kr.) og ikke mindst en landsby fra perioden yngre romersk til ældre germansk jernalder (200 - 525 e. Kr.). Denne artikel vil kort præsentere resultaterne af udgravningen af landsbyen fra yngre romersk - ældre germansk jernalder.

Jernalderlandsbyen ved Holsted Åmark kan følges over hele det undersøgte areal og må formodes at fortsætte både

øst og syd for udgravningsfeltet. Bebyggelsen fortsætter sandsynligvis ikke mod nord, da arealet falder markant ned mod Holsted Å. Umiddelbart vest for det undersøgte areal foretog arkæolog Ejvind Hertz i årene 2000-2001 en udgravning, hvor der ligeledes blev afdækket spor af jernalderlandsbyen i form af mindst to gårde.

Gårdene i yngre jernalder bestod som regel af en til tre bygninger, der som oftest var omgivet af hegn på flere eller alle sider. En gårdsenhed bestod af et øst-vest orienteret treskibet langhus, samt til tider forskellige småhuse, hegnshuse, grubehuse og lader. Gårdene lå som regel samlet i landsbyer, bestående af seks til ti samtidige gårde. I nogle tilfælde lå

Figur 3. Lille lerkar fundet ved den sydlige indgang i et af de treskibede langhuse. Karret er muligvis et husoffer, bevidst nedsat til beskyttelse af husets beboere. De små vandret gennemborede ører er et særligt typisk træk for keramik fra ældre germansk jernalder. Foto: Janne Krøtel.

gårdene hegn mod hegn, som en såkaldt rækkelandsby, men i andre tilfælde var strukturen mere løs.

Der blev udgravet i alt 26 treskibede langhuse ved Holsted Åmark. Disse har fungeret som hovedbygningen på gården med plads til både mennesker og dyr under samme tag. Stort set alle husene har bevaret spor efter vægforløb og indgangspartier, og i enkelte tilfælde er der bevaret spor efter indre konstruktioner i form af skillevægs stolper samt båseskillerum. De gode bevaringsforhold på lokaliteten har været med til at give os et indblik i husenes konstruktion og indretning. Langhusene er orienteret omtrent øst-vest og har været mellem 26 og 40 m lange og omkring

5,5 m brede. De har været indrettet med stald og i nogle tilfælde et laderum i østenden og rum til beboelse mod vest. I to af langhusene blev der fundet såkaldte husofre i form af små hele lerkar som er blevet gravet ned lige indenfor indgangen. I det ene hus var det i form af en lille kop, mens der i et andet hus blev fundet et karakteristisk kar med tre vandret gennemborede øskener.

Der blev udgravet flere forskellige typer af småhuse og økonomibygninger ved Holsted Åmark. De hyppigst forekommende var staklader, små firestolpeanlæg som har været anvendt til opbevaring af halm/hø eller lignende. Men der blev også udgravet en del mindre treskibede huse med et til tre sæt tagbærende

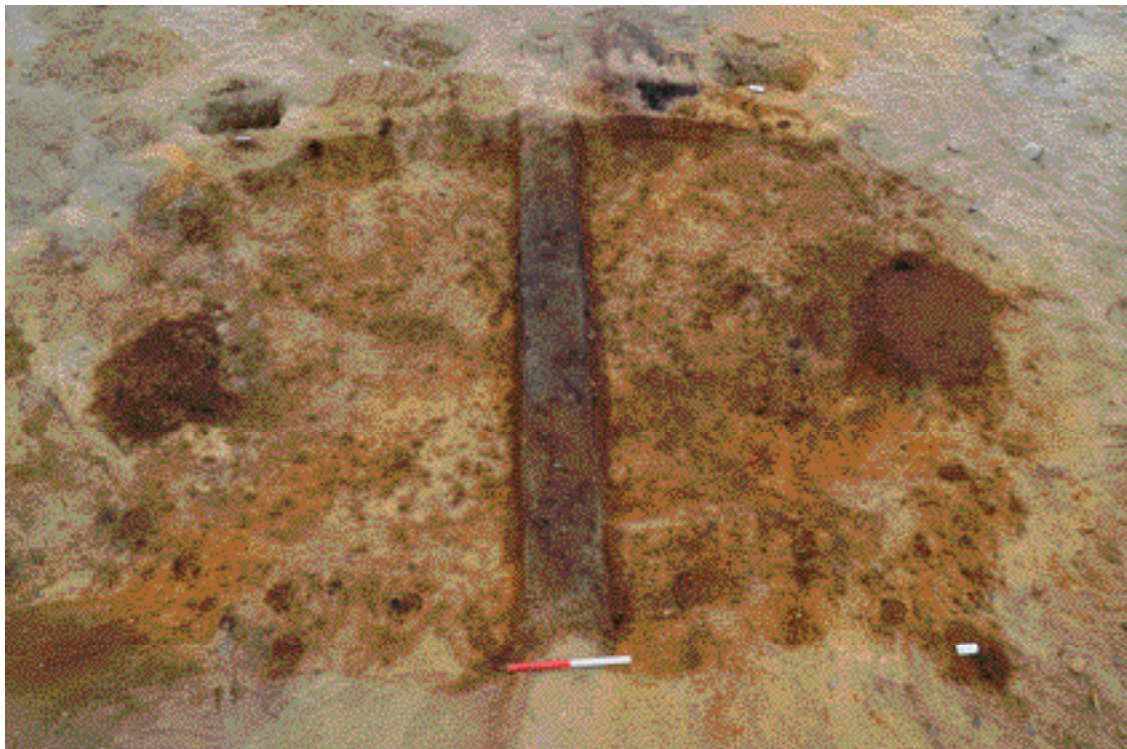
Figur 2. Et af langhusene fra Holsted Åmark. Huset har haft tre indgange og har været opdelt i tre rum. I alt har der været omkring 146 m² under tag. Syd for huset kunne erkendes to lignende langhuse, som dog ikke var nær så godt bevaret. Sandsynligvis er der tale om den samme gård, der er blevet udskiftet to gange. Foto: Janne Krøtel.

stolper. Funktionen heraf er uvis, men sandsynligvis er der tale om en form for værksteder eller økonomibygninger til opbevaring af forråd. De kan dog også have haft mere specielle funktioner som aftægtshuse, bolig for gårdens tyende, eller en slags specielle bygninger til sociale eller religiøse handlinger.

Der blev herudover erkendt grubehuse på den nordligste del af det udgravede areal. Et grubehus kan lidt forenklet betegnes som en mindre bygning, der er blevet gravet ned i undergrunden for at udnytte jordens isolerende egenskaber. I Danmark var hustypen almindelig fra sen jernalder op til den tidlige middelalder, hvor grubehuset gik ud af brug. Der findes en stor variation i grubehusenes konstruktion og indretning, hvilket muligvis kan indikere, at der også har været en vis variation i anlægs-

typens funktion på gården. De fleste grubehuse sættes dog oftest i forbindelse med tekstilproduktion, da der hyppigt bliver fundet væve- og tenvægte i anlæggenes nederste gulvlag. Langt de fleste grubehuse i Danmark er simple konstruktioner bestående af en husgrube samt to kraftige tagbærende stolper. Under udgravningen erkendes de som regelmæssige øst-vest orienterede, ovale til rektangulære mørke nedgravninger i undergrunden.

De fleste af gårdene ved Holsted Åmark har været helt eller delvist indhegnede. En stor del af hegnene har været konstrueret som faskinehegn med dobbeltstillede stolper, hvor mellemrummene har været udfyldt med grene eller kvas. Flere af disse hegn har desuden været konstrueret med en sadeltagskonstruktion med åben "væg" ind mod gårds-

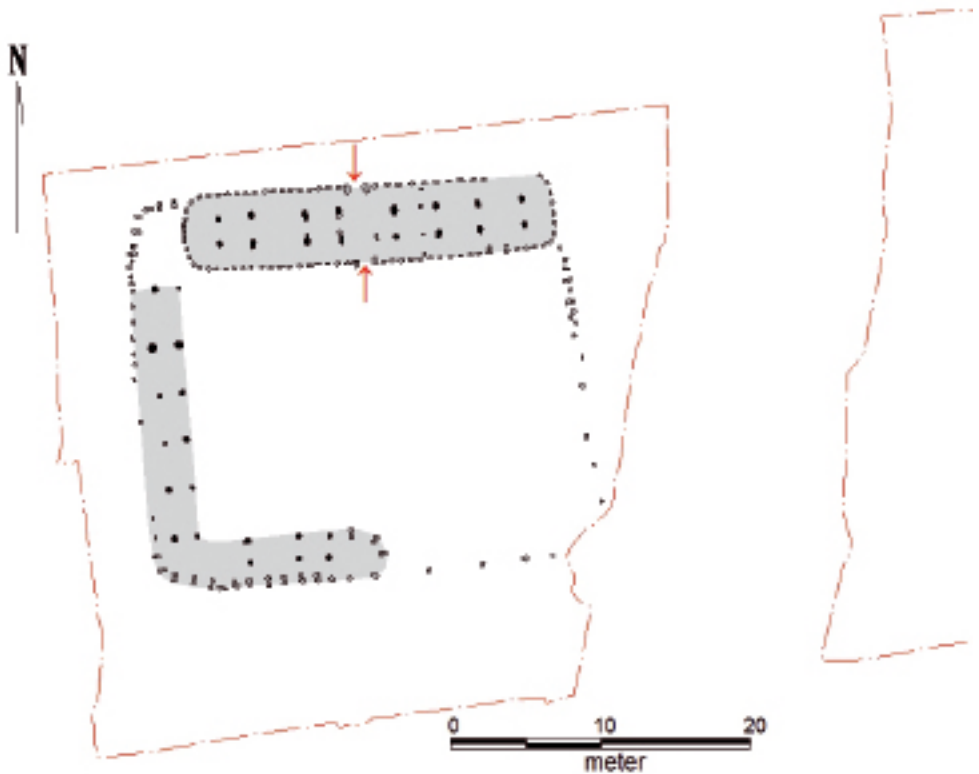

Figur 4. Der blev i alt udgravet fire grubehuse ved Holsted Åmark. Her ses det bedst bevarede grubehus, efter grubens fyld er blevet bortgravet. De to tagbærende stolper midtfor hver gavle ses tydeligt, mens man i grubens kant kan ane pælespor efter vægkonstruktionen. På grubehusets bund blev der fundet en væevægt af ubrændt ler. Foto: Søren Brøgger.

pladsen. I nogle tilfælde var de tagdækkede hegn udstyret med rundede gavle, disse betegnes som C-hegnshuse. Sadeltags-hegn og hegnshuse har formodentligt haft samme funktion og været anvendt til opbevaring af gårdens forråd, redskaber eller lignende.

Landsbyen ved Holsted Åmark har bestået af op mod ti samtidige gårde som kan følges i flere faser, hvilket betyder, at landsbyen har ligget fast på stedet igennem flere generationer. De fleste af gårdene kan følges i tre til fire faser, hvor hovedhuse og hegn er blevet udskiftet og genopført omtrent samme sted som det tidligere. En af de undersøgte gårde har været opført ad fem omgange, hver gang med hovedhus og

hegn placeret stort set ovenpå det foregående. Hvis man formoder, at datidens langhuse havde en levetid på 30-40 år, så må landsbyen ved Holsted Åmark have eksisteret i en periode på omkring 150-200 år. Landsbyen er indtil videre blevet dateret til perioden yngre romersk til ældre germansk jernalder på baggrund af hustypologier, samt det indsamlede fundmateriale. Der er desuden taget jordprøver af flere af husene med henblik på at få foretaget C-14 dateringer. Der er de seneste år foretaget mange undersøgelser i området omkring Holsted, som har påvist spor efter bosættelse helt tilbage fra bondestenalderen til den tidlige middelalder. Bl.a. er der i løbet af de seneste ti år blevet udgravet

Figur 5. Plan af en af de næsten helt afdækkede gårde ved Holsted Åmark. Gården har haft et treskibet langhus mod nord, sadeltagsbeegn mod vest, som går over i et C-begnsghus mod syd, samt et simpelt begnsforløb mod øst. Det indbegnede areal har været på omkring 1000 m². Grafik: Janne Krøtel.

bebyggelse fra yngre romersk og germansk jernalder til sen vikingetid ved Holsted Overmark kun ca. 700 meter syd for Holsted Åmark. Der blev desuden udgravet to meget velbevarede store enkeltgårde fra germansk jernalder, i forbindelse med sidste års udgravning ved Nørregård etape IX. På nordsiden af Holsted Å er der fundet spor efter en landsby fra sen vikingetid den tidlige middelalder.

De mange undersøgelser indenfor et relativt begrænset område giver et godt billede af, hvordan bebyggelsen har flyttet rundt indenfor regionen i oldtiden. Udgravningen ved Holsted Åmark kan således bidrage til vores forståelse og fremtidige arbejde med landsbystruk-

turer og enkeltgårde indenfor en mindre afgrænset region i perioden fra yngre romersk jernalder og frem til den tidlige middelalder.

Flere resultater fra udgravningerne ved Holsted Åmark vil kunne følges i de fremtidige numre af Museumsavisen og kan desuden ses i udstillingen "Aktuel Arkæologi" på Museet på Sønderskov.

Museumsinspektør Janne Krøtel

De lokalhistoriske arkiver

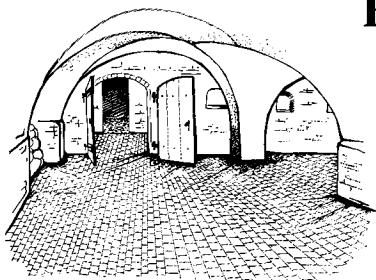
Vi har på dette sted tidligere annonceret åbningstiderne for de lokalhistoriske arkiver i Holsted, Brørup og Vejen Kommuner. Da museets geografiske ansvarsområde nu er udvidet med den gamle Rødding Kommune, er der nu ikke længere plads til alle de lokalhistoriske arkiver i museets område. Vi har derfor valgt kun at annoncere åbningstiderne for de arkiver, der direkte hører under museet.

Vejen Lokalhistorisk Arkiv

Adresse: Østergade 2, 6600 Vejen
Telefon: 79 96 52 75
Email: vejenarkiv@sonderskov.dk
Leder: Linda Klitmøller
Åbningstid: Mandag 9-14
Torsdag 8-12

Lokalhistorisk Arkiv Holsted

Adresse: Vestergade 17, 6670 Holsted
Telefon: 75 39 20 10
Email: holsted-lokalarkiv@mail.dk
Leder: Klaus Hansen
Åbningstid: Onsdag 14-18 eller efter aftale (ring på 75 39 23 28 eller 75 39 26 29).

Restaurant Herregårdskælderen *Museumscafé*

Adresse: Sønderskovgårdvej 2, 6650 Brørup
Telefon: 75 38 38 45
Email: preben@sonderskov.dk
Forpagter: Preben Madsen
Åbningstid: se www.sonderskov.dk